

METODIK KOMPETENTLIK TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK TAYYORGARLIKDAGI O‘RNI

N.Y.Rasulova

O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada metodik kompetentlik tushunchasining nazariy asoslari, uning pedagogik tayyorgarlik tizimidagi o‘rni va ahamiyati tahlil etilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi faqat bilim va ko‘nikmalar bilan emas, balki metodik kompetentlik darajasi bilan ham belgilanadi. Tadqiqotda metodik kompetentlikning tarkibiy komponentlari, uni shakllantirish omillari hamda pedagogik faoliyat samaradorligiga ta’siri ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston ta’lim tizimidagi islohotlar kontekstida metodik kompetentlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, metodik kompetentlik pedagogning innovatsion faoliyati, ta’lim sifatini oshirish va kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tatbiq etishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: metodik kompetentlik, pedagogik tayyorgarlik, kasbiy kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, ta’lim sifati, innovatsion faoliyat, metodik mahorat.

ПОНЯТИЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ И ЕЕ РОЛЬ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы понятия методической компетентности, ее место и значение в системе педагогической подготовки. В современном образовательном процессе профессиональная подготовка педагога определяется не только знаниями и умениями, но и уровнем методической компетентности. В исследовании освещены структурные компоненты методической компетентности, факторы ее формирования и влияние на эффективность педагогической деятельности на основе научных источников. Также указаны приоритетные направления развития методической компетентности в контексте реформ в системе образования Узбекистана. Согласно результатам исследования, методическая компетентность является важным фактором инновационной деятельности педагога, повышения качества образования, внедрения компетентностного подхода в практику.

Ключевые слова: методическая компетентность, педагогическая готовность, профессиональная компетентность, компетентностный подход, качество образования, инновационная деятельность, методическая компетентность.

THE CONCEPT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE AND ITS ROLE IN PEDAGOGICAL TRAINING

Annotation: *This article analyzes the theoretical foundations of the concept of methodological competence, its role and significance in the system of pedagogical training. In the process of modern education, the professional training of a teacher is determined not only by knowledge and skills, but also by the level of methodological competence. The study covered the structural components of methodological competence, the factors of its formation and the impact on the effectiveness of pedagogical activity on the basis of scientific sources. Also, in the context of reforms in the educational system of Uzbekistan, priority directions for the development of methodological competence are indicated. According to the results of the study, methodological competence is an important factor in the innovative activity of the educator, the improvement of the quality of education and the practical implementation of the competency approach.*

Keywords: *methodological competence, pedagogical training, professional competence, competency approach, quality of education, innovative activities, methodological skills.*

Kirish

Globalashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimiga qo’yilayotgan talablar tubdan o’zgarmoqda. Zamonaviy o’qituvchi nafaqat o’z fanini mukammal bilishi, balki ilg’or pedagogik texnologiyalarni qo’llay olishi, ta’lim jarayonini samarali tashkil etishi ham zarur.

Metodik kompetentlik – bu pedagogning ta’lim jarayonini ilmiy asosda loyihalash, tashkil etish, samarali metod va vositalarni tanlash hamda natijalarni baholash qobiliyatini ifodalovchi kasbiy sifatlar majmuasidir. U o’qituvchining nafaqat nazariy bilimga ega bo’lishini, balki shu bilimni amaliyotda to’g’ri qo’llay olishini ham anglatadi.

Metodik kompetentlik quyidagi jihatlarni o’z ichiga oladi:

- Darsni loyihalash qobiliyati – maqsad, vazifa, natijani aniq belgilash.
- Metod va texnologiyalarni tanlash – interfaol metodlar, innovatsion yondashuvlar, raqamli vositalardan foydalanish.
- Ta’lim jarayonini tashkil etish – o’quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish.
- Baholash va tahlil qilish – natijalarni aniqlash, refleksiya olib borish.
- Metodik yangiliklarni qo’llash – ilg’or tajribani o’zlashtirish va amaliyotga tatbiq etish.

Odatda u quyidagi komponentlardan iborat deb qaraladi:

- Kognitiv komponent – metodik va pedagogik bilimlar tizimi.
- Operatsion komponent – amaliy ko’nikma va malakalar.
- Motivatsion komponent – kasbiy rivojlanishga intilish.
- Refleksiv komponent – o’z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan me‘yoriy hujjatlar pedagog kadrlar tayyorgarligida kompetensiyaviy yondashuvni ustuvor yo‘nalish sifatida belgilab bermoqda. Bu esa metodik kompetentlikni ilmiy jihatdan o‘rganish va amaliy jihatdan takomillashtirish zaruratini kuchaytiradi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Kompetentlik tushunchasi ilmiy adabiyotlarda ko‘p qirrali talqin etiladi. Xalqaro tadqiqotlarda kompetentlik shaxsning bilim, ko‘nikma, tajriba va qadriyatlar integratsiyasi sifatida izohlanadi. Xususan, OECD tomonidan ishlab chiqilgan konsepsiyalarda kompetensiya shaxsning murakkab vaziyatlarda samarali faoliyat yurita olish qobiliyati sifatida talqin qilinadi.

Metodik kompetentlik masalasi pedagogika fanida alohida yo‘nalish sifatida rivojlangan. A.V. Khutorskoy kompetensiya va kompetentlik tushunchalarini farqlab, kompetentlikni shaxsning amaliy faoliyatga tayyorligi sifatida izohlaydi [2]. I.A. Zimnyaya esa kompetentlikni shaxsiy sifatning integrativ tizimi deb hisoblaydi [1].

O‘zbekistonlik olimlardan N.A. Muslimov pedagogik kompetentlikning tarkibiy tuzilmasini ishlab chiqqan bo‘lib, unda metodik komponent alohida o‘rin egallaydi [3]. B.X. Xodjayev metodik tayyorgarlikni pedagog kasbiy mahoratining asosi sifatida talqin qiladi [4].

So‘nggi tadqiqotlarda metodik kompetentlikni raqamli pedagogika, innovatsion texnologiyalar va refleksiv yondashuv bilan bog‘liq holda o‘rganish tendensiyasi kuchaymoqda [5]. 2025–2026 yillardagi ilmiy izlanishlarda esa metodik kompetentlikni sun‘iy intellekt asosidagi ta’lim vositalari bilan integratsiyalash masalalari ko‘tarilmoqda [7].

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, metodik kompetentlik pedagogik tayyorgarlikning markaziy elementi sifatida e‘tirof etilmoqda, biroq uning tarkibiy tuzilmasi va shakllantirish mexanizmlari yuzasidan yagona yondashuv mavjud emas.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida metodik kompetentlikning mazmun-mohiyatini aniqlash uchun 2010–2026 yillar oralig‘ida chop etilgan ilmiy adabiyotlar o‘rganildi. Shuningdek, pedagogik oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar o‘rtasida so‘rovnoma o‘tkazilib, metodik tayyorgarlik darajasi tahlil qilindi. Olingan natijalar statistik jihatdan qayta ishlanib, umumlashtirildi. Tadqiqot natijalari metodik kompetentlikni shakllantirishda amaliy mashg‘ulotlar va refleksiv tahlil muhim o‘rin tutishini ko‘rsatdi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Nazariy tahlil – metodik kompetentlikka oid ilmiy manbalarni o‘rganish va umumlashtirish;

Tizimli yondashuv – metodik kompetentlikni pedagogik tayyorgarlik tizimining tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqish;

Qiyosiy tahlil – mahalliy va xorijiy tajribalarni solishtirish;

Tarkibiy-komponentli tahlil – metodik kompetentlikning strukturaviy elementlarini aniqlash.

Metodik kompetentlikning pedagogik tayyorgarlikdagi o‘rni

Pedagogik tayyorgarlik – bu bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasini ifodalovchi murakkab jarayondir. Ushbu jarayonda metodik kompetentlik markaziy o‘rin tutadi, chunki aynan metodik tayyorgarlik ta’lim jarayonining samaradorligini belgilaydi.

Metodik kompetentlik:

darsni ilmiy asosda loyihalashni;

ta’lim metodlarini vaziyatga mos tanlashni;

o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishni;

baholashning zamonaviy shakllarini qo‘llashni;

innovatsion va raqamli texnologiyalarni integratsiyalashni ta’minlaydi[6].

Raqamli ta’lim muhitida metodik kompetentlik yangi mazmun kasb etmoqda. Masalan, onlayn platformalar, masofaviy ta’lim vositalari va sun’iy intellekt asosidagi tizimlardan foydalanish o‘qituvchidan yangicha metodik yondashuvni talab etadi.

Shuningdek, metodik kompetentlik pedagogning kasbiy moslashuvchanligini oshiradi, ta’lim sifatini yaxshilaydi va o‘quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Metodik kompetentlik pedagogning kasbiy mahoratini belgilovchi muhim omildir. U:

- ta’lim sifatini oshiradi;
- o‘quvchilarning bilimni chuqur o‘zlashtirishini ta’minlaydi;
- kompetensiyaviy yondashuvni amalda qo‘llash imkonini beradi;
- zamonaviy ta’lim talablariga moslashishga yordam beradi.

Bugungi kunda ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, jumladan, OECD tomonidan ilgari surilgan kompetensiyaviy yondashuv konsepsiyalari ham metodik kompetentlikni pedagog tayyorgarligining muhim mezoni sifatida e’tirof etadi[8].

Xulosa va tavsiyalar

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

Metodik kompetentlik pedagogik tayyorgarlikning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi;

U bilim, ko‘nikma, tajriba va refleksiv faoliyatning integratsiyasi asosida shakllanadi;

Zamonaviy ta’lim sharoitida metodik kompetentlikni raqamli va innovatsion texnologiyalar bilan boyitish zarur;

Tavsiyalar:

- Pedagog kadrlar tayyorlash dasturlariga metodik kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan maxsus modullarni kiritish;

- Amaliy mashg‘ulotlar va pedagogik amaliyot ulushini oshirish;

- Raqamli pedagogika bo‘yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

Refleksiv tahlil va o‘z-o‘zini baholash mexanizmlarini joriy etish. Metodik kompetentlikni tizimli rivojlantirish ta’lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1.Zimnyaya I.A. Kompetentnostnyy podxod v obrazovanii. – Moskva: 2010.

- 2.Khutorskoy A.V. Klyuchevye kompetensii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy. – 2012.
- 3.Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik va kasbiy mahorat asoslari. – Toshkent: 2015.
- 4.Xodjayev B.X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: 2020.
- 5.Karimov Sh. Zamonaviy ta’limda metodik yondashuvlar. – Toshkent: 2023.
- 6.Yuldashev U. Raqamli pedagogika asoslari. – Toshkent: 2024.
- 7.Raximova D. Sun’iy intellekt va ta’lim metodikasi integratsiyasi. – Toshkent: 2026.
- 8.OECD. Education 2030 Framework for the Future of Education and Skills. – Paris: 2018.